

dobre izkušnje z njenimi člani. Pomagajo lahko pri pridobivanju podatkov o značilnostih in potrebah raziskovane skupine in pri navezovanju stikov z njenimi predstavniki. Pri takšnem delu je izredno pomembno, da ima raziskovalec dovolj časa, da pridobi zaupanje članov skupine. Če želi dobiti dober odziv sogovornikov, pa mora svojo raziskavo zastaviti tako, da ta odgovarja na probleme, s katerimi se spoprijema raziskovana skupina ljudi.

Literatura

FAUGIER, Jean in Mary Sargeant: Sampling hard to reach populations. *Journal of Advanced Nursing* 26, 1997, 790–797.

KNUST, Sarah-Lena in Marie Louise Neumann: Perceptions of Cultural Differences between Turkish and German Societies: Personal Observations of two German Erasmus Students at Karabük University. *Journal of History, Culture and Art Research* 2/4, 2014, 203–212.

SHAGHAGHI, Abdolreza idr.: Approach to Recruiting 'Hard-To-Reach' Populations into Research: A Review of the Literature. *Health Promotion Perspectives* 1/2, 2011, 86–94 (dostopno na: <http://journals.tbzmed.ac.ir/HPP/Manuscript/HPP-1-86.pdf>, 25. 8. 2014).

WILSON, Debbie: Consulting Hard to Reach Groups. *Local Authorities Research and Intelligence Association (LARIA)* 68, 2002, 2–3 (dostopno na: <http://laria.org.uk/wp-content/uploads/2014/03/68-LARIANews-February-2002.pdf>, 25. 8. 2014).

STIŠKI SREDNJEVEŠKI ROKOPISI PRVIČ NA DOSEGU ROKE

Maja 2013 je Muzej krščanstva na Slovenskem vstopil v mednarodni evropski projekt *Religija in oblikovanje evropske kulturne identitete (RISECI – Religion in the Shaping of European Cultural Identity)*. V projektu, katerega nosilec je Observatorij Blanquerna (Observatori Blanquerna) iz Barcelone, sodelujejo še edinburška univerza s Škotske in Sklad Sigtuna (Sigtunastiftelsen) s Švedske. Projekt se bo uradno končal maja leta 2015, vendar lahko že zdaj z veseljem ugotavljamo, da je bila odločitev o vstopu vanj pravilna.

V projektu, katerega del so tudi mednarodni simpoziji o religiji in kulturi, si zaposleni širimo obzorja in sklepamo nova poznanstva. Za muzej in njegove obiskovalce pa je ob vsem tem glavna pridobitev nova interaktivna aplikacija, ki jo je delno podprla Evropska unija. Aplikacija je dobila prostor v eni od dveh stalnih razstav, tj. ob razstavi *Življenje za samostanskimi zidovi*, in sicer v prostoru, kjer predstavljamo znamenite stiške romanske rokopise. Obiskovalec lahko tako prvič na enem mestu dobi celosten pogled na srednjeveško pisarsko dogajanje v Stični.

Dolenjski cistercijanski samostan ima to srečo, da je približno med letoma 1175 in 1181 imel v svojih prostorih zelo živahno pisarsko delavnico - skriptorij. V njem je sodelovalo vsaj 11 poklicnih pisarjev in devet knjižnih slikarjev, ki so v Stično prišli iz pomembnih evropskih pisarskih središč. Njihova zapuščina je izjemna in bistvenega pomena za slovensko srednjeveško zgodovino. Strokovnjaki domnevajo, da so v samostanu v tem kratkem času ustvarili okrog 60 do 70 rokopisov, od katerih jih je danes ohranjenih 36. Več kakor dovolj, da lahko potrdimo, da gre resnično za izredno pomembno zapuščino, ki Stično postavlja ob bok največjim dvornim in cerkvenim pisarskim delavnicam tistega časa.

Osnovni namen interaktivne aplikacije je predstavitev del in živahnega zakulisja pri nastajanju stiških srednjeveških kodeksov. Širokozaslonski ekran na dotik je postavljen v rekonstrukcijo srednjeveške pisarske mize. S tem smo želeli povezati več kot 800 let razvoja širjenja znanja pri nas. Od poklicnih pisarjev, ki so z gosjimi peresi pisali na pergament, do sodobnih brezžičnih naprav, ki nam v vsakem trenutku omogočajo kakršno koli in-

formacijo. K rekonstrukciji pisarske mize smo dodali štiri preproste stole, da se obiskovalci ob aplikaciji zadržijo dlje časa. Obiskovalec sede za pisarsko mizo in se lahko vsaj za nekaj minut preskusi v vlogi srednjeveškega pisarja. Aplikacija namreč omogoča interaktivno sodelovanje, pri čemer lahko udeleženec izbira med dvema tipoma pisav, ki so ju nekoč uporabljali stiški pisarji. Mogoče je torej napisati in natisniti krajše besedilo v karolino-gotici, značilni pisavi 12. stoletja, ali v češki bastardi, v kateri je zapisan znameniti *Stiški rokopis Ms 141* iz prve polovice 15. stoletja.

Osnovni namen dvojezične aplikacije je predstaviti zgodovino stiških rokopisov med 12. in 15. stoletjem oz. do pojava prvih tiskanih knjig. Osrednja pozornost je namenjena stiškim romanskim rokopisom s konca 12. stoletja. Kot rečeno je bilo v Stični takrat eno izmed pomembnejših evropskih rokopisnih središč tistega časa. Imena pisarjev, ki so na Dolenjsko prišli iz belgijskih, nemških, francoskih in avstrijskih krajev, ostajajo večinoma neznan. Izjema so le Bernard, Engilbert in Willerm. Bernard je prvi poimensko znan pisarski mojster na Slovenskem in je bil osrednja osebnost stiškega skriptorija, imamo ga lahko celo za vodjo delavnice. Njegov prispevek je viden v številnih stiških rokopisih, poleg tega pa je bil odličen knjižni slikar. Njegove iniciale so prefinjeno dovršene in domiselne. Pisarski mojster Bernard je bil po mnenju strokovnjakov tudi lektor, vloga, ki je bila navadno dodeljena najspretnjšemu in najizkušenejšemu pisarju v skriptoriju. Engilbert, ki ga po slogu pisave lahko uvrstimo v kölnsko pisarsko šolo, je v enem od rokopisov tudi upodobljen. Njegov več kot 830 let star avtoportret zgodovinsko dogajanje v cistercijanskemu samostanu Stična še dodatno podkrepi. Nasploh so stiški romanski rokopisi polni različnih portretov, za katere do danes večinoma ne vemo, koga upodabljajo. To so upodobitve cerkvenih dostojanstvenikov, menihov, pisarskih pomočnikov ter pisarjev samih oziroma vrste ljudi, ki so bili takrat povezani s samostanom in z nastajanjem rokopisov. Morda je med njimi upodobljen tudi Marold, stiški samostanski knjižničar, ki velja za prvega poimensko poznane bibliotekarja na Kranjskem. Interaktivna aplikacija obiskovalcu omogoča, da spozna vsebino

* Tadej Trnovšek, prof. zgod. in univ. dipl. soc. kult., kustos, Muzej krščanstva na Slovenskem. 1295 Ivančna Gorica, Stična 17, info@mks-sticna.si.

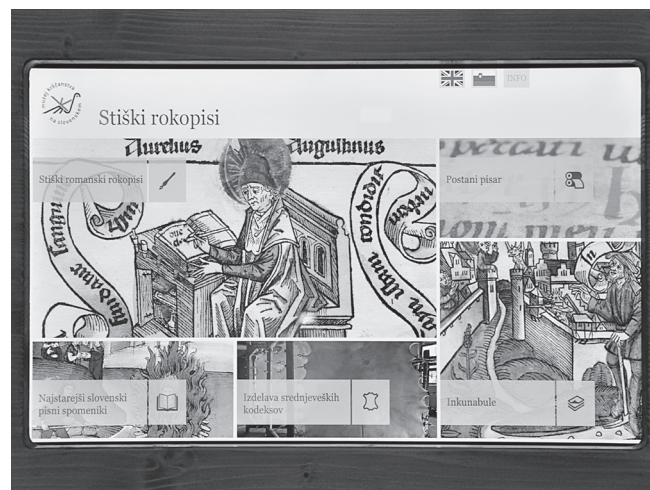

Rekonstrukcija srednjeveškega skriptorija v stiškem muzeju.
Foto: Tadej Trnovšek, Stična, 29. 9. 2014.

najpomembnejših rokopisov. Mednje spadata najstarejši cistercijski gradual in kronika staufovske dinastije. Obe deli sta iz ok. leta 1180. Zlasti zanimivi pa so številni pripisi, ki razkrivajo vsakdanje skrbi takratnega človeka. Eden takih zapisov se v latinščini glasi: »O dragi sin, ne skušaj leteti previsoko, če boš letel visoko, si boš peruti ožgal.« Na koncu se je pisec podpisal z začetnicama W. M. Poleg pripisov, ki so značilni za tisti čas in jih najdemo tudi v drugih sočasnih evropskih rokopisih, pa je nekaj povsem avtentičnih in enkratnih. Takšen je, na primer, latinski slovarček oglašanja ptic in zveri. Avtor, ki se je več kot očitno zanimal za živali, je popisal oglašanje 24-ih ptic in 14-ih zveri, med katerimi so tudi levi, tigri, leopardi, panterji, sloni, risi idr. Med zanimivejše pripise iz 12. stoletja spada tudi krajši zapis nevm, tj. predhodnic notnega zapisa. Posebej povedni so pripisi o turških vpadih, ki so Dolenjsko s Stično prizadeli zlasti v 15. in 16. stoletju. Zapisi vaj iz hebrejskega in arabskega jezika dokazujejo, da so bili menihi v poznem srednjem veku zelo razgledani in eni redkih izobražencev tedanjega časa.

Posebej zanimiva je galerija nekaterih romanskih inicial, po katerih so stiški rokopisi poznani tudi zunaj meja Slovenije. Uporabniku aplikacije odkrivajo drugačen - srednjeveški - svet, poln mističnih živali in zveri. Svet je bil namreč takrat po prepričanju tedanjih ljudi poln nadnaravnih bitij in nepojasnjenih pojavov. S povečavo lahko razkrijemo vsako potezo knjižnega slikarja, ki je delček tega sveta ujel v slikovito inicialo.

V 18. stoletju so bili stiški romanski rokopisi večinoma prevezani. S tem se je zgubila skoraj vsakršna sled od prvotnih platnicah, vezavi. Ostaja le ena izjema. To je *Stiški rokopis Ms 35*, ki ga

Najnovejša pridobitev muzeja – interaktivna aplikacija o stiških rokopisih.
Foto: Tadej Trnovšek, Stična, 29. 9. 2014.

hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Kodeks z najstarejšo ohranjeno vezavo v Sloveniji si je mogoče na aplikaciji ogledati v 3D predstavitvi. Na enak način je predstavljena tudi zunanja podoba znamenitega rokopisa, v katerem je tretji najstarejši zapis v slovenskem jeziku. Gre torej za enega najpomembnejših pisnih spomenikov v slovenski zgodovini. Kodeks, ki je nastal med letoma 1428 in 1440, je pisalo več pisarjev. Zadnjih nekaj strani, kjer je slovensko besedilo, pa sta pisala zgolj dva: neznan čški menih in domnevno njegov »kranjski« učenec. Vsebina slovenskega dela je predstavljena v posebni tehniki, *flash*, ki bralcu omogoča, da lista po besedilu in ga spozna tudi slušno. Zasluga za to izkušnjo gre rokopisnemu oddelku NUK, ki je uporabo modula odstopil stiškemu muzeju. Sodelovanje z Arhivom Republike Slovenije obiskovalcem muzeja omogoča, da si na aplikaciji lahko ogledajo krajši 14-minutni film o nastajanju srednjeveških kodeksov. Pouči nas o delu številnih pomočnikov, ki so pisarjem pripravljali pergament, črnilo, knjige pa po končanem prepisu tudi zvezali v platnice.

To so torej nove teme, ki obiskovalcem muzeja ponujajo globlji pogled na stiške rokopise in drugačno doživetje »svetlega« srednjega veka. Aplikacija je izredno pomembna dopolnitev klasičnemu ogledu in k številnim pedagoškim delavnicam, ki jih, tudi o kaligrafiji in knjižnem slikarstvu, ponuja naš muzej. Zadnje čase opažamo, da vse več skupin pride k nam z željo, da bi bil njihov obisk muzeja in samostana prilagojen izključno spoznavanju stiških rokopisov in srednjeveške pisne kulture. In takim skupinam ima stiški muzej res ogromno pokazati.